

теоретичних систем, позицій на природу людини, суспільство (С. Гончаренко, Ю. Мальований) [7].

Висновки. Отже, в умовах значно зміненого соціально-політичного та екологічного середовища до майбутнього вчителя висувуються більш широкі вимоги. Це не тільки володіння обсягом загальнонаукових і спеціальних знань, який постійно збільшується, але й моральна чистота, вимоглива доброта, душевна ширість, любов до дітей. Усе це має професійний статус. Успіх реалізації усіх ланок педагогічної підготовки студентів визначається впровадженням у практику навчання нових підходів до його організації і сучасних педагогічних технологій. Розробляючи і впроваджуючи нові технології у навчальний процес педагогічного університету, слід подбати про те, щоб змінити ставлення студентів до педагогічної роботи, стимулювати позитивну мотивацію і прагнення займатися позаурочною виховною роботою з повною віддачею сил і творчості, забезпечити ситуацію успіху для кожного студента.

Література

1. Григоренко Л. В. Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности в процессе самостоятельной работы : дис... кандидата пед. наук : 13.00. / Л. В. Григоренко. – Кривой Рог, 1991. – 162 с.

2. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности. – дис. ... доктора пед. наук: 13.00.0 / А. Ф. Линенко. – К., 1996. – 412 с.

3. Курлянд З. Н. Формирование и развитие профессиональной устойчивости учителя : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1992. – 193 с.

4. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1990. – 119 с.

5. Дубасенюк О.А. Концептуальні положення теорії професійної виховної діяльності педагога / О. А. Дубасенюк // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 91.

6. Троцко Г. В. Професійно-педагогічна підготовка студентів до виховної роботи в школі / Г. В. Троцко. – Харків, 1995. – 184 с.

7. Гончаренко С. У. Інтегроване навчання: За і проти / С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований // Освіта. – 1994. – 16 лютого. – С. 2–3.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2012 р.

УДК 37.013.8

*Т. О. Дороніна,
кандидат пед. наук, доцент,
Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

ДОСВІД КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ ТА ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Дороніна Т. О. Досвід країн Західної Європи та Північної Америки щодо запровадження гендерної освіти в навчальний процес.

У статті висвітлено практику впровадження гендерної теорії в систему освіти Західної Європи та Північної Америки; окреслено можливості використання прогресивного досвіду розв'язання досліджуваної проблеми в освітніх закладах України.

Ключові слова: гендерна теорія, практика гендерної освіти, теоретичний та педагогічний аналіз.

Доронина Т.А. Опыт стран Западной Европы и Южной Америки по внедрению гендерного образования в учебный процесс.

В статье освещена практика внедрения гендерной теории в систему образования Западной Европы и Северной Америки; очерчены возможности использования прогрессивного опыта решения исследуемой проблемы в учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: гендерная теория, практика гендерного образования, теоретический и педагогический анализ.

Doronina T. The experience of countries in Western Europe and South America for the implementation of gender education in the learning process.

The article is devoted to the results of research the practice of gender theory in the education system in Western Europe and North America, outlined possibilities of progressive experience in solving problems in the comprehensive schools of Ukraine.

Key words: gender theory, practice of gender education, theoretical and pedagogical analysis.

Державна доктрина України в царині освіти вимагає її виведення на рівень розвинутих держав світу шляхом докорінного реформування концептуальних, структурних, організаційних засад («Освіта. Україна ХХІ століття»), тобто через поступове «вирівнювання» вітчизняної системи освіти відповідно до світових стандартів. Реалізація вказаного аспекту потребує істотної перебудови всієї системи державного функціонування на нових, демократичних принципах, вільних від будь-якої форми дискримінації (зокрема й за статевими ознаками). Цим духом проникнута державна політика країн Європейського Союзу, які проголосили одним з основних засобів демократизації суспільства гендерний мейнстрімінг («gender mainstreaming policy») як систематичну стратегію створення рівних можливостей для жінок і чоловіків. Саме тому в контексті європейського спрямування особливої актуальності в Україні набуває проблема включення гендерного компонента до системи освіти учнівської молоді. Однак сутність гендерної освіти, теоретико-методологічні засади й стратегії цього введення нині залишаються предметом наукових дискусій.

Сучасний розвиток гендерної освіти у країнах світу став предметом спеціального вивчення науковців, у тих країнах, де гендерний освітній напрям тільки набуває свого визнання. Науковці намагаються узагальнити вже наявний досвід задля визначення ефективних шляхів його впровадження до вітчизняної системи освіти. Інформація описово-констатувального характеру міститься в публікаціях А. Бектурганової-Андерсен, О. Вашетіної, Х. Гьоцель, О. Годіної, Р. Жалімбетової, Е. Ісмаїлової, С. Коваль, Л. Ковальчук, Н. Махині, О. Плахотнік, А. Толстокорової, О. Шашиної, А. Ягремцевої та інших. Проте цих публікацій украї недостатньо, і ця тема може й має стати предметом подальшого наукового вивчення.

Ознайомлення з означеними вище дослідженнями та вивчення досвіду закордонних дослідників дозволяє стверджувати, що виникнення гендерного напрямку в науці та освіті безпосередньо пов'язане з розвитком і поширенням жіночого, а згодом (із другої половини ХХ ст.) – феміністичного руху, що збіглося в часі з реформуванням освітніх систем більшості країн світу. Це реформування було спрямоване переважно на «поглиблення індивідуального

і диференціального підходів до навчання і виховання дітей у початковій та основній школі, усуненню з неї дискримінаційних проявів відносно статі, що передбачало проведення гендерної експертизи підручників і посібників» [5].

Інтенсивний розвиток феміністичної ідеології другої хвилі (перша хвиля – 1840-1920 рр., перемога суфражистського руху – ухвалення поправки до Конституції США, яка гарантувала жінкам право виборчого голосу; поправка була ухвалена більшістю штатів лише в 1972 р.) призвів до появи в науковому дискурсі другої половини ХХ ст. нового напрямку – «Жіночі дослідження» (WS), які в середині 70-х рр. були оформлені у самостійну наукову дисципліну. Передумовою виникнення цього напрямку стало проголошення андроцентричності сучасної науки та констатація відсутності тут жіночого досвіду (жіночої суб'єктивності). Об'єктивність науки було піддано сумніву, оскільки ця об'єктивність сприяла замовчуванню щодо внеску жінок у розвиток цивілізації та людства. Із позицій феміністичної ідеології було піддано критиці практично всі галузі традиційної науки, унаслідок чого прихильники феміністичної критики констатували наявність наукової сегрегації. Коли «жіноче світобачення з погляду чоловіків відсутнє, а якщо воно є, то про нього воліють не згадувати або говорять зі зневагою. Чоловіче світобачення – от єдине щире відбиття реальності» [1, с. 5]. Тому, як справедливо зауважує О. Плахотнік, постала необхідність «реорганізувати знання, змінити сам ракурс розглядання жінок у культурі і серйозно почати створення більш збалансованої культури» [6, с. 131].

Отже, першочерговим завданням перед феміністично налаштованими дослідниками став пошук шляхів ефективної перебудови наукового знання, що могло відбутися лише за умов поступового реформування освітньої сфери. Наукові пошуки проводилися у двох напрямках: теоретичному (побудова нової – «жіночої» – науки) і практичному (імплементация «жіночого компонента» до освітнього процесу). Спираючись на дослідження науковців у цій царині, можна виокремити декілька етапів запровадження гендерної освіти: підготовчий етап – час проведення громадських акцій просвітницького характеру (60-ті рр. ХХ ст.); пошуковий етап – час відкриття жіночої теми, перегляд традиційних наукових засад і «додавання» до їхнього змісту жіночого компонента (к. 60-х – п. 70-х рр. ХХ ст.); етап імплементации жіночих проблем у навчальний та науковий дискурс (70-ті рр. – 80-ті рр. ХХ ст.); етап законодавчо-державного регулювання в цій галузі та просування гендерної проблематики в науково-освітню сферу, перегляд навчальних програм і усунення з них гендерної заангажованості (90-ті рр. ХХ ст.); сучасний етап розроблення перспектив гендерної освіти.

На «першому» (підготовчому) етапі, як вказує А. Толстокорова, «це були просто заходи з підвищення самоусвідомлення жінок у межах рухів за громадянські права і свободу слова» [7, с. 93]. Це час різноманітних суспільних акцій – маршів, перфомансів, спектаклів та ін. На «другому» (пошуковому) етапі жіночі дослідження полягали у переписуванні традиції

або додавання жіночого досвіду до вже наявної науки. Переважно це були пошуки нових імен видатних жінок, чий внесок у розвиток людства був забутий. Із цього часу жіночі проблеми стали предметом активного обговорення в наукових колах. На «третьому» (легітимаційному) етапі розпочинається поступове впровадження спочатку жіночих, а згодом гендерних програм у навчальні плани університетів (середніх навчальних закладів, середніх шкіл).

У 1970 р. затверджено першу офіційну програму курсів із жіночої проблематики в США – в університеті штату Сан-Дієго (1969-1970 навч. р.); і вже в 1971 р. у США, як зауважує А. Толстокорова, «було введено вже 15 нових програм і викладалось понад 600 (!) курсів із жіночих студій у 200 навчальних закладах. 1973 р. кількість курсів із цієї дисципліни перевищувала 1200» [7, с. 92]. У 1971 р. тут під час щорічного засідання Федерації американських товариств з експериментальної біології (FASEB) було засновано «Асоціацію на підтримку жінок у науці» («Association for Women in Science», AWIS). Дослідженнями з жіночої проблематики вже з 70-х рр. опікувався Фордовський фонд, який у 1972 р. створив першу програму з жіночих досліджень для аспірантів. У 1977 р. відбулося заснування «Національної асоціації з Жіночих досліджень» («National Women's Studies Association») [3]. Спочатку 70-х рр. навчальні курси з жіночої проблематики викладаються понад у 1000 коледжах і університетах. У цей же час (1972 р.), за уточненням О. Вашетіної, було ухвалено «поправку до IX розділу про освіту, якою у навчальних закладах заборонена дискримінація за статевою ознакою», а ще через два роки (1974 р.) у межах «Закону про рівні права в освіті для жінок та чоловіків <...> дівчатам було гарантовано підтримку під час зарахування на навчальні курси з математики та спорту» [2, с. 15].

На кінець 70-х.-поч. 80-х рр. ХХ ст. кількість цих курсів досягла 30 000, вони були організовані в межах 350 програм; в університетах було відкрито відповідні кафедри, що отримали назву «Department of Women's Studies» («Кафедра жіночих досліджень»). О. Годіна пише про наукову дискусію щодо назви цих кафедр: «Було запропоновано декілька назв: 1) «Кафедра феміністичних досліджень» (Feminist Studies) – термін не прижився через своє суто політичне забарвлення; 2) «Кафедра фемінології» (Female Studies) – термін виявився «біологічно орієнтованим»; 3) «Кафедра статевої ролі або гендерних досліджень» (Sex-roles or Gender Studies) – термін, що претендував на більшу об'єктивність та орієнтований на більш соціальні, а не біологічні відмінності; і нарешті 4) вище згаданий термін «Women's Studies», який у результаті й став поширеним в американських університетах» [3].

Завдяки підтримці державних фондів (Національний фонд підтримки гуманітарних досліджень) у 70-ті рр. у США на базі різних університетів було створено 35 дослідницьких інститутів жіночої тематики [8, с. 147]. З 1973 рр. жіночі курси стали з'являтися в навчальних закладах (середніх

школах, коледжах і університетах) Австралії. Дослідження здійснюється за підтримки громадських пожертвувань, і поступово до процесу легітимації гендерного знання в навчально-виховний процес долучаються державні структури, на законодавчому рівні закріплюється система державних дій щодо впровадження гендеру в освіту.

Уряд Канади у 1976 р. створює самостійний федеральний орган – агенцію з питань «Статусу жінок Канади» («Status of Women Canada»), що має власні представництва на всій території країни та займається роботою з комунікацій і консультацій, гендерного та політичного аналізу, розвитку й зовнішніх зв'язків, дослідженням гендерного питання, а також координує роботу відповідних програм і проектів співпраці в галузі встановлення гендерної рівності.

Четвертий етап законодавчо-державного регулювання та просування гендерної проблематики у науково-освітню сферу розпочався у 1982 році, коли в США було створено Національну Раду Досліджень із жіночої проблематики (National Council for Research on Women), яка виконувала функцію консорціуму й координуючого центру для налагодження співробітництва між окремими організаціями й дослідницькими центрами (О. Годіна).

Із 1983 р. Міністерство освіти США щорічно збирає відомості про тих, кому присуджено наукові ступені за дослідження питань, пов'язаних із жіночою проблематикою. Нині гендерні програми набули офіційного статусу, у науковому дискурсі з'явилися нові напрями досліджень: «Психологія жінок», «Історія жінок». Із 80-х р. жіночі програми входять до навчальних курсів університетів США, Великої Британії. Ці програми зосереджено на жіночому компоненті, тому ґрунтуються на феміністичній теорії. З цього ж часу розпочинається аналіз і перегляд уже наявних навчальних програм щодо їхньої гендерної збалансованості. У 1987 р. створено Центр жіночих і гендерних досліджень в університеті Монаш (Monash University; Мельбурн, Австралія), який і нині залишається впливовим дослідницьким центром (зокрема й у царині гендерної просвіти і освіти).

Із 90-х рр. навчальні програми академічних дисциплін було розподілено на два напрями: феміністичні дисципліни і дисципліни жіночі [255], а з кінця 90-х рр. було виокремлено гендерні кафедри (Gender Studies). Приблизно в цей час виникає новий науковий напрям – «Чоловічі дослідження» («Men's Studies»), активно розповсюджуються навчальні програми з гендеру в навчальних закладах країн Західної Європи, Африки, Близького Сходу, Азії та Латинської Америки. За даними, які наводить А. Толстокорова, «у США понад як 2/3 усіх університетів, близько половини чотирирічних коледжів і близько 1/4 частини усіх дворічних інститутів упровадили навчальні курси з жіночих студій» [7, с. 93]. Подібні програми запроваджують у себе школи й загальноосвітні коледжі (Community College) (О. Годіна).

Заслуговує на увагу досвід щодо впровадження гендерних курсів у Північно-Західному університеті (Northwestern University, Chicago). Гендерні

програми працюють в університеті з 1971 р., коли було створено міждисциплінарну програму зі становища жінок (Program on Women), а з 1980 р. розпочала діяти сертифікована бакалаврська програма (Women's Studies Program). Із 1993 р. ця програма вважається однією з головних у Коледжі мистецтв і наук (College of Arts and Sciences). У 2000 р. змінено назву програми з «Жіночих студій» («Women's Studies») на «Гендерні студії» («Gender Studies»), проте вона ґрунтується на феміністичній теорії та доробку жіночих досліджень із залученням більш широкої тематики – сексуальність, тілесність, етнос, глобалізація та ін. На початок 2010 навчального року викладачами цього центру було запропоновано наступні курси: «Гендер і суспільство» (Gender & Society), «Основи фемінізму» (Roots of Feminism); «Гендер, стать та імперія» (Gender, Sex & Empire), «Історія американських геїв і лесбійок» (American Gay & Lesbian History), «Транснаціональні перспективи гендеру і сексуальності» (Transnational Perspectives on Gender & Sexuality), «Квір-сексуальність і попкультура» (Queer Sexualities & Pop Culture R), «Квір-теорія» (Queer Theory) тощо.

Найявний позитивний досвід упровадження гендерних студій у Туреччині. В Університеті Анкари діє жіночий дослідницький центр KASAUM як центр міждисциплінарних досліджень феміністських перспектив та освіти. До завдань центру належать питання підвищення поінформованості суспільства щодо жіночих проблем, ініційована підтримка феміністичних досліджень в академічному середовищі, видавнича діяльність та створення спеціальних навчальних програм для розширення професійної підготовки жінок. Діяльність центру переважно координаційна, він підтримує жіночі організації, співпрацює зі світовими громадськими об'єднаннями, сприяє обміну інформацією й досвідом. Із 1996 р. у цьому університеті створено відділення жіночих досліджень (Department of Women's Studies)

Декілька університетів Фінляндії також працюють у цьому напрямі та пропонують відповідні освітні програми своїм слухачам, наприклад, Кристина Інститут (Christina Institute, Гельсінкі), заснований у 1991 р. як частина факультету мистецтв Гельсінського університету, у якому з 1987 р. було створено Відділення Жіночих досліджень. Обидві структури погоджують свої дії: Інститут виконує загальну координацію наукових досліджень, відділення забезпечує навчальний процес. Головну увагу зосереджено на проведенні міждисциплінарних досліджень культурологічного характеру (мистецтво, історія, мова та література, релігія та суспільство, гей-культура та квір-теорія (queer theory). Питання соціального змісту – юридичні права жінок, насильство в родині, проблеми репрезентації жінок на ринку праці та ін. – розглядаються в межах освітнього курсу «Жіночі закони» («Women's Law»), який викладається науковцями й викладачами кафедри жіночих юридичних досліджень (створено у 1996 р.). Як між- та мультидисциплінарні (соціологія, історія, культура та ін.) розглядаються жіночі дослідження на гуманітарному факультеті іншого університету Фінляндії – Університету Йоенсуу (University of Joensuu). До навчальних програм тут включено курси,

у яких вивчають питання статі, гендеру, національності та етносу. На основі факультету соціальних наук на філософії з 1989 діють «Жіночі студії» («Women's Studies») в Університеті Юваскюля (University of Jyväskylä), які вивчають питання теорії фемінізму (політичний та економічні аспекти). З того ж року в Лапландському університеті (University of Lapland) уведено Жіночі дослідження як міждисциплінарний блок, до якого входять освітні, правові, мистецькі та соціальні навчальні дисципліни. Центр жіночих досліджень було засновано у 1990-х рр. в Університеті Тампере (University of Tampere). Цю науково-дослідницьку структуру наприкінці 90-х рр. було реформовано на відділення з Жіночих досліджень при факультеті соціальних наук. Тут навчаються студенти всіх (п'яти) факультетів університету. Головний предмет вивчення – феміністська методологія, чоловіки і жінки у соціумі та виробництві, гендерне і сексуальне насильство, гендерна освіта тощо. У 1995 р. було засновано Центр жіночих досліджень в Університеті Турку (University of Turku), хоча курси з жіночої проблематики (вивчення феміністської теорії та методології: феміністська історія, жінки і політика, феміністські культурні дослідження, тіло та сексуальність) було запроваджено з середини 80-х рр.

Задля координування дій науковців щодо впровадженні ідей гендерної рівності в освіту на національному рівні вісім університетів Фінляндії було об'єднано у проект Хілма (Hilma). Цей проект (фінансується Міністерством освіти Фінляндії) сприяє формуванню системи гендерної освіти у вищій школі та організовує проведення спеціальних курсів із гендерної проблематики для вчителів.

Активно впроваджується гендерна ідеологія в навчальних закладах Швеції. Цей принцип діє на рівні нормативних актів шкіл і гімназій (Закон про освіту, навчальні плани й програми навчання і виховання). Наприклад, навчальним планом обов'язкової суспільної школи передбачається, що школи повинні активно та цілеспрямовано поширювати серед молоді ідеї рівноправності та рівних можливостей для чоловіків і жінок, протидіяти в повсякденній практиці всім виявленням дискримінації за статевою ознакою і забезпечувати учням, незалежно від їхньої статі, однакові умови для навчання й розвитку своїх здібностей [4]. Державне керівництво шкільною освітою контролює, як реалізується принцип гендерної рівності в освітній практиці. Наявні спеціальні освітні програми ЄС «Socrates» та «Leonardo da Vinci» [4], які зосереджують увагу на розвитку ідеї статевої рівності в освітніх закладах.

Уперше в Німеччині було впроваджено програму гендерних досліджень 1997 р. в університеті Гумбольдта (Берлін). У 1999 р. дослідники гендеру з 9 коледжів і університетів (у Гамбурзі) почали розроблення програм із жіночих і гендерних досліджень для своїх студентів. «Восени 2003 р. розпочався неосновний курс із гендерних досліджень для більшості курсів на отримання рівня магістра чи MSc (диплома)» [11]. До цих курсів включено питання феміністичної теорії, аналіз сексуальності з перспективою на квір-дослідження. Нині в Німеччині, за даними вітчизняних науковців [5;

11], відбувається комплексне дослідження гендеру, створено кафедри гендерної педагогіки у вищих навчальних закладах та відповідні освітні (гендерні центри). Відтоді понад 20 університетів почали вводити такі програми. Як зазначає А. Ягремцева, найбільш важливими центрами гендерних досліджень вважаються: Гендерний інститут федеральної землі Саксонії Ангальт (Gender-Institut Sachsen-Anhalt), Гамбурзький інститут гендерних досліджень (Gender-Institut Hamburg). Крім того, наголошує А. Ягремцева [9], у ФРН нині студентам 50-ти університетів (Аугсбурзький університет – Universität Augsburg, Берлінський університет імені Вільгельма фон Гумбольдта – Humboldt Universität Berlin, Університет міста Франкфурта на Майні – Universität Frankfurt/M, Гамбурзький університет – Universität Hamburg, Ганноверський університет – Universität Hannover, Університет міста Лейпциг – Universität Leipzig та ін.) пропонується вивчати курс «Гендерна педагогіка». Німецька дослідниця Хелен Гьоціль указує, що переважна більшість гендерних програм пов'язана з факультетами соціальних і гуманітарних наук, але постає питання впровадження цих програм на факультетах, де викладаються дисципліни природничого циклу, і цей процес уже розпочався «в університеті Гумбольдта, університеті в Ольденбурзі (північно-західна частина країни) і університеті Альберта Людвіга у Фрайбурзі (південно-західна частина) гендерні програми поєднуються з дослідженнями в галузі медичних, природничих та комп'ютерних (обчислювальних, інформаційних) наук» [11]. В університетах Німеччини можна отримати магістерський ступінь у царині жіночих і гендерних досліджень. У навчальних закладах середнього рівня гендерна освіта здійснюється шляхом посилення профорієнтаційної роботи поміж учнів, у якій відсутня будь-яка статева сегрегація, а також шляхом цілеспрямованої та регулярної роботи з батьками і формування гендерної компетентності викладачів.

Якщо в англо-американських університетах і коледжах, як зазначає Х. Гьоцель, розпочали розробляти «програми жіночих досліджень або програми науки і технологій (НТ), які створили умови для дослідження математики, природознавства, техніки в їхньому історичному і соціальному контексті задля відображення соціального внеску науки і гендерних питань у науці» [11], то в Західній Німеччині «переосмислення математики, природничих та технічних наук щодо перспектив гендерних відносин розпочалося поза університетами, коли студентки й жінки-фахівці з математики, природознавства і техніки у кінці 70-х почали обмінюватися досвідом та ідеями на «Конгресі жінок у науці і техніці» [11]. Наступні 20 років науковці та викладачі-практики працювали й продовжують працювати над розв'язанням питання офіційної легітимації гендерних курсів навчального процесу. Це стає можливим лише за умов поширення Болонської системи, яка певною мірою сприяє унормуванню та узгодженню освітніх систем різних країн. Прецедент, створений американськими науковцями, надав змогу західноєвропейським колегам працювати в цьому напрямі та ввести гендерно орієнтовані дисципліни до переліку обов'язкових.

Тому увагу освітян [4; 5; 11] зосереджено на підготовці вчителів, здатних реалізовувати гендерний підхід у навчальному процесі, отже, загалом визначено коло завдань, які потрібно розв'язати: поширення ідей рівноправності чоловіків і жінок необхідно інтенсифікувати під час підготовки педагогічних кадрів; майбутні педагоги повинні мати всі необхідні знання й уміння для правильного застосування у навчально-виховному процесі принципу гендерної рівності; національні програми підготовки директорів шкіл повинні передбачати підвищення в майбутніх керівників професійної компетенції в питаннях гендерної рівності й формування в них більш відповідального ставлення до питань рівноправності між чоловіками й жінками у повсякденній практиці керівництва колективом і навчальним процесом школи; гендерні компоненти потрібно вводити до змісту навчальних дисциплін природничо-гуманітарного циклу; повсякчас стимулювати й заохочувати педагогічні науково-практичні дослідження в галузі статевої рівності; у всіх навчальних закладах повинні бути створено однакові умови для всіх учнів, незалежно від їхньої статі, для вивчення природничих, технічних наук, сучасних технологій тощо.

Міжнародним співтовариством забезпечено правову базу рівності чоловіків (хлопців) та жінок (дівчат) в освіті. У країнах ЄС законодавчо утверджено рівні права та можливості жінок та чоловіків, створено відповідні організаційні структури. Проте цікавим є підхід країн ЄС до розв'язання гендерної проблеми в суспільстві, який репрезентує два напрями: «комплексний підхід» (урахування інтересів як чоловіків, так і жінок) та «позитивні дії» (підтримка жінок) [10].

Загалом імплементація гендерної теорії в освітній дискурс країн світу відбувається в декількох напрямках: як створення науково-дослідницьких центрів в університетах; як розробка навчальних програм для дисциплін суспільно-політичного та гуманітарного циклу; як підготовка кваліфікованих спеціалістів, здатних здійснювати гендерну освіту в системі вищої та післядипломної освіти (переважно дистанційної); як розроблення практичних рекомендацій для впровадження гендерної теорії на всіх рівнях освіти; як гендерний моніторинг керівного складу освітніх установ. Отже, систематичне гендерно орієнтоване навчання здійснюється у вищих навчальних закладах, випускники яких можуть забезпечити гендерно збалансовану освіту в школах.

Аналіз світової практики впровадження гендерної теорії в освіту країн Західної Європи та Північної Америки щодо запровадження гендерної освіти в навчальний процес дає змогу відзначити, що на нині гендерну проблематику досліджують наукові центри, освітні департаменти та відділення; програми з жіночої, гендерної проблематики запроваджені в більшості закордонних університетів. Країни з розвиненою демократією нині мають значний теоретико-методичний доробок із упровадження гендерної теорії на різних освітніх рівнях і зосереджені на питаннях, які мають глобально-цивілізаційний характер. Вивчення досвіду інших країн щодо уведення гендерного компонента в освіту доводить, що гендерна освіта та

виховання є необхідним складником загального процесу демократизації суспільства й запорукою існування суспільства рівних прав і рівних можливостей.

Література

1. Андерсен М. Л. Изменение учебной программы высшего образования / М. Л. Андерсен; [пер. с англ. Е. Н. Лучининой]; ред. В. И. Успенской. – Тверь : Феминист Пресс, 2003. – 34 с.

2. Вашетина О. В. Гендерный подход в образовательных системах Великобритании и США : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / О. В. Вашетина. – Казань, 2011. – 21 с.

3. Година Е. З. Гендерные исследования в системе образования США: история и современность [Электронный ресурс] / Е. З. Година // Материалы Круглого стола [«Женский вопрос накануне XXI века»], (Москва, 27—28 апр. 1998 г.) / М.: Изд-во МГУ, 1998. – Режим доступа : <http://web.archive.org/web/20000824171746;http://www.owl.ru/win/research/gendus.html>.

4. Исмаилов Е. Гимназическое образование в Швеции: гендерный аспект / Е. Исмаилов. – 2004. – №1. – С. 165–167.

5. Махиня Н. В. Особенности гендерного воспитания в Германии [Электронный ресурс] / Н. В. Махиня // Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития. – 2009. – №4. – Режим доступа : http://intellectinvest.org.ua/rus/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n2_2009_st_4

6. Плахотнік О. Гендерний вимір сучасної освіти : здобутки американських феміністсько-педагогічних студій / О. Плахотнік // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [«Американська філософія освіти очима українських дослідників»], (Полтава, 22 груд. 2005 р.). – Полтава : ПОППО, 2005. – С. 128–133.

7. Толстокорова А. Гендерні інновації як механізм гуманізації освіти та розвитку людського капіталу / А. Толстокорова // Агора. Україна і США: взаємодія у галузі політики, економіки, науки та культури. – Випуск 6. – К. : Стилос, 2007. – С. 91–100.

8. Шашина Е. История женщин в США в XX веке (Краткий обзор) / Е. Шашина // Общественные науки и современность. – 2000. – №4. – С. 144–150.

9. Ягремцева А. О. Гендерний підхід у педагогіці вищої школи Німеччини / А. О. Ягремцева // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2010. – №8. – С. 525–529.

10. Gender Mainstreaming in Practice: A Handbook. —UNDP RBEC, 2002. – 137 p.

11. Götschel H. Degendering Science – A Project to extending the Conception and Curriculum of the Natural Sciences at the University of Hamburg : Germany Manuscript of a course given at the National Taras Shevchenko University Kiev [Электронный ресурс] / H. Götschel. — Режим доступа : http://www.helenegoetschel.de/downloads/PubDgS_Ukrainian.pdf.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2012 р.